

بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی دانشجویان کارشناسی ارشد رشته کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

آرژینا زند - کارشناس ارشد ترویج و آموزش کشاورزی
سید مهدی میردامادی* - دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی دانشجویان کارشناسی ارشد رشته کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات است. جامعه آماری این تحقیق حدود ۴۱۶ نفر است که از این تعداد ۲۰۰ نفر با استفاده از روش طبقه‌ای تصادفی مطالعه شدند. دانشجویان ابزار تحقیق را که پرسشنامه‌ای با ۴۷ سؤال است برای سنجش متغیرهای مستقل تکمیل کردند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با نرم افزار SPSS/11 صورت گرفت. نتایج تحقیق نشان داد که غالب افراد مورد مطالعه دختر هستند. اکثریت جامعه مورد مطالعه با خانواده‌هایشان زندگی می‌کنند و نگرش اکثریت اعضای خانواده نسبت به تحصیل، تا حد زیادی مثبت است. نتایج حاصل از ضریب همبستگی، گویای رابطه معنی‌دار بین موفقیت تحصیلی با معدل کارشناسی، متوسط ساعات مطالعه روزانه، وقت مصروفه برای آزمون، تعداد اعضای خانواده، میزان درآمد خانوار، روش یادگیری، نگرش اعضای خانواده، خودپنداره تحصیلی و انگیزه تحصیلی است. بین موفقیت تحصیلی با میزان تحصیلات پدر و مادر دانشجویان هیچ تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. نتایج حاصل از تأثیر فردی متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته از طریق آزمون کروسکال والیس و من‌وایتنی حاکی از آن است که متغیرهای جنسیت، محل سکونت و شغل پدر و مادر دانشجویان بر موفقیت تحصیلی دانشجویان تأثیری نداشته‌اند. نتایج حاصل از تأثیر جمعی متغیرهای

* Email: mehdi.mirdamadi@yahoo.com

مستقل بر متغیر وابسته از طریق رگرسیون چند متغیره حاکی از آن است که متغیرهای معدل لیسانس، تعداد اعضای خانواده، روش یادگیری و تحصیلات مادر، تأثیر مثبتی بر موفقیت تحصیلی دانشجویان کارشناسی ارشد رشته کشاورزی دارند.

واژه‌های کلیدی: موفقیت تحصیلی، دانشجویان کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی.

مقدمه

هر جامعه شاهد تلاشهایی جهت دسترسی به رشد و توسعه همه جانبه و در تمامی ابعاد (سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و...) است. هر کشور با توجه به اولویت بندی این ابعاد، زمینه رشد و توسعه خود را فراهم می‌کند. گذشته از اهمیتی که هر جامعه برای هر یک از ابعاد توسعه قائل است، جملگی بر این مسئله اتفاق نظر دارند که نوجوانان و جوانان، آینده‌سازان جامعه‌اند و توجه به مسائل آنان و فراهم سازی زمینه پیشرفت و رشد مناسب تر آنان، تضمین کننده پیشرفت کشور در سایر ابعاد توسعه است. از این رو توجه به نظام آموزشی که جایگاه آماده سازی و پرورش این نیروهای بالقوه است در رأس امور قرار می‌گیرد. علاوه بر هوش، عوامل فردی، اجتماعی، خانوادگی و غیره نیز در موفقیت و شکست تحصیلی دانشجویان دخالت دارند. از آن جایی که کشور ما از امکانات طبیعی کافی برای تولید محصولات کشاورزی برخوردار است می‌توان با برنامه ریزی دقیق از این توانایی برای رسیدن به خودکفایی اقتصادی بهره برد. برای رسیدن به اهداف فوق نیاز به تعلیم و تربیت افراد آگاه و متخصص از طریق آموزشهای عالی وجود دارد. موفقیت تحصیلی و عوامل مؤثر بر آن یکی از راههای وصول به توسعه دانشگاهی یا به عبارت دیگر بهبود مستمر کیفیت آموزشی است تا با شناسایی برخی از تنگناها و نارساییهای نظام آموزش و ارائه راه‌حلهای علمی و صحیح، زمینه را برای برطرف ساختن آنها فراهم کند.

با بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی دانشجویان و با استفاده از نتایج آن، قدمهایی در جهت شناسایی و حل مشکلات نظام آموزشی و فراهم کردن زمینه‌های بهبود از طرف مسئولان و دست‌اندرکاران برداشته شده است.

اهداف تحقیق

هدف کلی تحقیق حاضر شناخت و تعیین عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی دانشجویان

کارشناسی ارشد رشته کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات است.

اهداف اختصاصی تحقیق

- ۱- بررسی و آشنایی با ویژگیهای فردی و موفقیت تحصیلی دانشجویان کارشناسی ارشد رشته کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.
- ۲- بررسی رابطه بین ویژگیهای خانوادگی و موفقیت تحصیلی دانشجویان کارشناسی ارشد رشته کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.
- ۳- بررسی رابطه بین وضعیت تحصیلی دانشجویان رشته کشاورزی در مقاطع تحصیلی مختلف و موفقیت تحصیلی آنان.
- ۴- بررسی رابطه میزان وقت مصروفه برای پیشرفت تحصیلی و موفقیت تحصیلی آنان.
- ۵- بررسی ویژگیهای اجتماعی، اقتصادی دانشجویان مورد مطالعه و تأثیر آن بر موفقیت تحصیلی آنان.

تعریف مفاهیم

● موفقیت

موفقیت برآیندی از تواناییهای گوناگون افراد مانند تواناییهای جمعی، ذهنی، عاطفی و اجتماعی آنان از یک سو و عوامل برانگیزاننده مانند علاقه، پشتکار و پاداش از سوی دیگر است. افزون بر این خود موفقیت نیز می تواند انگیزه‌ای مستقل برای موفقیت‌های بعدی فرد گردد یا به عبارت دیگر موفقیت، موفقیت به بار می آورد. در روان شناسی، موفقیت به پاسخ یا عملی گفته می شود که به گونه‌ای مستقیم به هدف برسد یا گام قطعی است که به جانب آن برداشته می شود (به نقل از امیدی، ۱۳۸۲).

● موفقیت تحصیلی

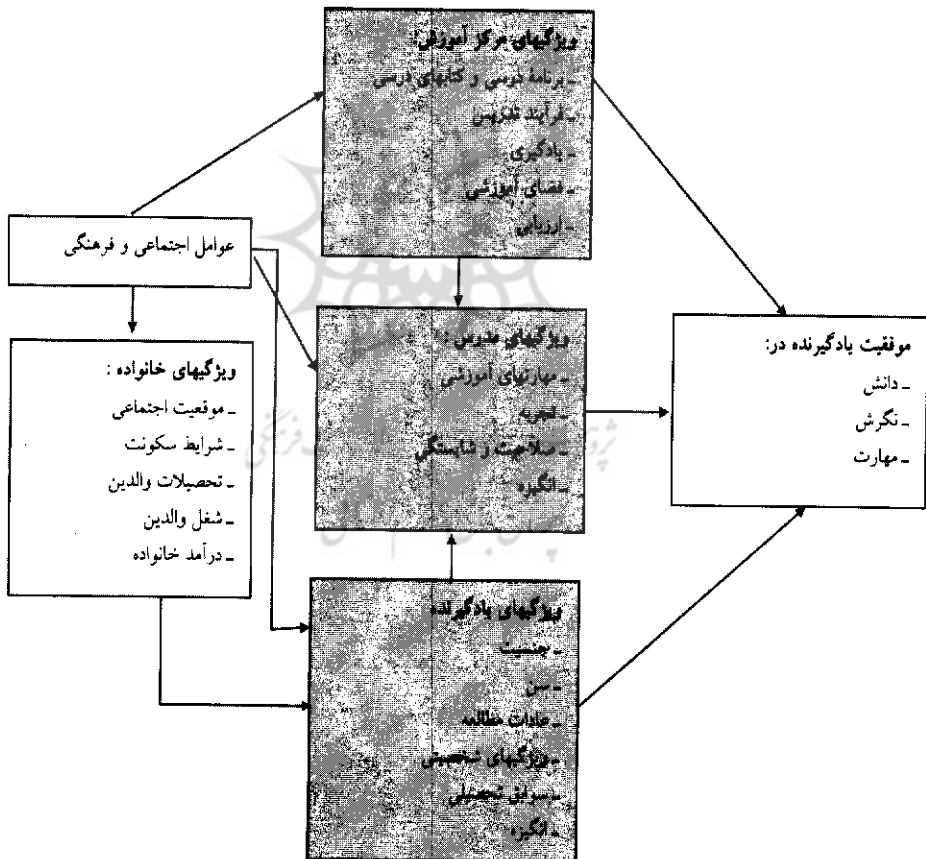
ریشه‌های فکری نظریه موفقیت تحصیلی به زمانهای دور مربوط می شود. در آن زمان این دو دیدگاه مطرح بود که موفقیت تحصیلی زائیده محیط است یا وراثت. «آلفونس دوکاندول» از طرفداران تأثیر محیط در موفقیت تحصیلی معتقد است که تعلیمات ابتدایی و به ویژه متوسطه و دانشگاهی چنانچه خوب سازماندهی شوند می توانند در موفقیت تحصیلی مؤثر باشند (کازمی پور، ۱۳۷۴). در مقابل «فرانسیس گالتن» در سال ۱۸۶۵ در مقاله‌ای با عنوان

1. Alphonce De Candolle (1778-1896)

2. Francis Galton

«هنر و خصوصیت اخلاقی و وراثتی»، وراثت را در موفقیت تحصیلی برتر از محیط می‌داند (همان). تعریف «موفقیت» در تعلیم و تربیت و در موقعیتهای تحصیلی عبارت است از «آن درجه از کار آیی که فرد به فراخور تواناییهایش به رضایت ناشی از پیشرفتهای خود رسیده باشد» و موفقیت در تحصیل عبارت است از «میزان و ملاک مورد قبولی که برای کسب یادگیری مشخص می‌شود» (سیف، ۱۳۷۱). یکی از شاخصهای متداول موفقیت و پیشرفت تحصیلی، معدل نمره‌های یادگیرنده است که به طور گسترده مورد استفاده قرار می‌گیرد.

شکل ۱- چارچوب نظری طرح تحقیقی بهبود پیشرفت تحصیلی

● ویژگی‌های فراگیران

در این پژوهش، متغیرهای مربوط به ویژگی‌های فراگیران به دو مؤلفه اصلی ویژگی‌های فردی و خانوادگی تقسیم می‌شوند:

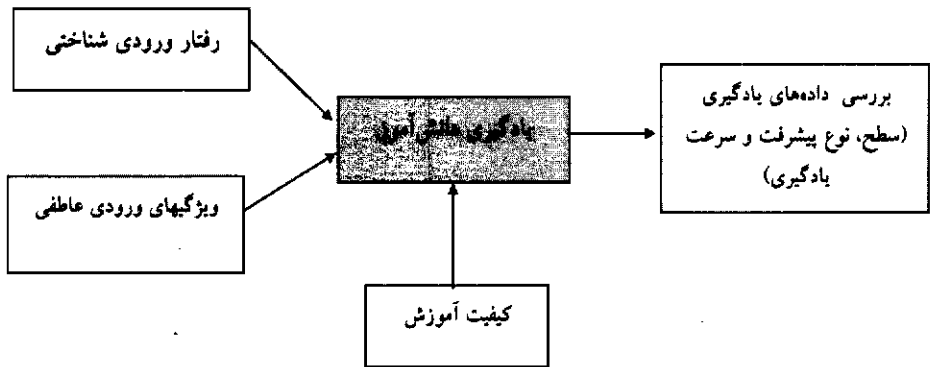
الف) ویژگی‌های فردی فراگیران

دانشجویان دانشگاهها نقش حساس و مهمی در برنامه‌ریزی آینده کشور برعهده دارند و وجود مشکلات آموزشی و رفاهی در کیفیت سطح علمی و بازدهی آنان تأثیر زیادی دارد. با توجه به این واقعیت که انجام هر گونه برنامه‌ریزی در جهت رفع مسائل و مشکلات آموزشی و دانشجویی موجب ارتقای کمی و کیفی سطح آموزشی دانشگاهها می‌شود، گام نخست در این راه شناسایی ویژگی‌های فردی فراگیران و نیازهای آموزشی آنان است. معمولاً مؤلفه‌های جنس، رفتار ورودی شناختی (که در پژوهش حاضر معدل لیسانس در نظر گرفته شد)، روش یادگیری و ساعات مطالعه، انگیزه و علاقه، اهمیت دادن به برنامه‌ریزی، هدف از تحصیل و خودپنداره تحصیلی^۳ در مطالعات مربوط به ویژگی‌های فردی فراگیران در نظر گرفته می‌شوند. تجارب گذشته و رفتار ورودی شناختی نشان می‌دهد که عوامل مهمی مانند استعداد، توانایی، دانش، مهارت و نگرش در گزینش دانشجویان برای دستیابی به موفقیت تحصیلی باید مورد توجه قرار گیرد. آموخته‌ها و تجربه‌های گذشته فراگیر، ساخت شناختی وی را تشکیل می‌دهد. آمادگی فراگیر در حد وسیعی تحت تأثیر تجارب گذشته او می‌باشد. فرد زمانی می‌تواند مفاهیم و مسائل جدید را درک کند که مفهوم و مسئله جدید با ساخت شناختی او در ارتباط باشد. فرد وقتی مفهومی را می‌آموزد که پایه و ریشه در تجارب گذشته‌اش داشته باشد. «بلوم» اختلاف بین یادگیری دانش‌آموزان یا همان پیش‌نیازهای یادگیری می‌داند. نخستین متغیر رفتار ورودی شناختی دانش‌آموزان وجود داشته باشد، دانش آموز موفقیت است. اگر اشتباهاتی در طول یادگیری فعالیت‌های قبلی وجود داشته باشد، دانش آموز موفقیت کسب نخواهد کرد. زیرا مطالب جدید بر پایه غلط گذشته پی‌ریزی شده‌اند. به زعم «بلوم»، این متغیر می‌تواند ۵۰ درصد اختلاف در یادگیری دانش‌آموزان را توجیه کند. متغیر دوم انگیزه دانش‌آموزان برای یادگیری مطالب جدید است که ویژگی‌های ورودی عاطفی نامیده می‌شود. این متغیر می‌تواند ۲۵ درصد اختلاف یادگیری دانش‌آموزان را توجیه کند و متغیر سوم کیفیت آموزش است که آموزشگران فراهم می‌کنند و ۲۵ درصد اختلاف در یادگیری دانش‌آموزان را پیش‌بینی می‌کند. در شکل ۲ مدل یادگیری در حد تسلط بلوم دیده می‌شود.

3. academic self-concept

4. Blome

شکل ۲ - عناصر مدل یادگیری در حد تسلط «بloom»

(منبع: Jaynes, 2003)

مقدار زیادی از تغییرات حاصل در یادگیری هر تکلیف آموختنی، ناشی از تفاوت‌های یادگیرندگان در مقدار اطلاعات، میزان و سطح پیشرفت قبلی آنان است.

ب) ویژگیهای خانوادگی فراگیران

مجموعه تعاملها، روابط و تجربیاتی که اعضای خانواده با یکدیگر دارند فضای روانی خانه را رقم می‌زند که این فضا می‌تواند بر بسیاری از جنبه‌های زندگی نوجوانان اثر بگذارد. محرومیت از محبت خانواده و عدم امنیت روانی در محیط خانه و خانواده از نخستین و اساسی‌ترین عوامل تأثیرگذار بر رشد و توانایی کودک در زمینه‌های گوناگون است. «بلاک»، «هرمنز»، «ترلک»، «ماس»، گروهی از کودکان هلندی را با والدینشان هنگامی که کارهای مختلف در خانه انجام می‌دادند مشاهده کردند و دریافتند والدین کودکانی که انگیزش پیشرفت در آنان زیاد بود در مقایسه با والدین کودکانی که انگیزش پیشرفت در آنان کم بود به فرزندانشان بیشتر کمک‌های غیرمستقیم می‌کردند تا مستقیم.

5. Block
6. Hermans
7. Terloak
8. Maes

در سال ۱۹۶۴ «جیمز کولمن» عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی را بررسی کرد. او و همکارانش بیش از دو سال اطلاعاتی را از چهار هزار مدرسه و شصت هزار معلم و پانصد و هفتاد هزار دانش آموز، جمع آوری کردند، نتایج به دست آمده تحت عنوان نابرابری فرصتهای آموزشی در سال ۱۹۶۶ انتشار یافت که به گزارش کولمن^۹ معروف است (Gills, 1999).

● ویژگیهای آموزشگر

در تحقیق حاضر در ارتباط با ویژگیهای آموزشگر که یکی از مهم ترین عناصر نظام آموزش و پرورش است، سه مؤلفه^{۱۰} روش تدریس، مهارتهای علمی آموزشگر و نحوه ارزشیابی مهارتهای آموزشی بررسی می شوند.

در تحقیقی تأثیر فراگیر معلمان و مدارس بر روی افزایش عملکرد دانش آموزان بررسی شد. این تحقیق که در قالب «پروژه های مدارس تگزاس UTP» انجام شد به این نتیجه رسید که متغیرهایی مانند تحصیلات و تجربه بر کیفیت کار معلم و افزایش عملکرد دانش آموزان تأثیر اساسی دارد و این مورد، اهمیت تأثیر معلم در کیفیت آموزشی مدرسه را برجسته تر می کند (هرمزانی، ۱۳۷۷).

پیشینه تحقیق

نتایج تحلیل واریانس چند متغیره پژوهش «هرمزانی» که ارتباط بین ویژگیهای شخصیتی نیاز به خودمختاری بالا و نیاز به تحمل پایین، با پیشرفت تحصیلی پایین دانشجویان گروه فنی و مهندسی همراه بود.

● نیاز به پیشرفت و تلاش با سطوح پیشرفت بالا و متوسط همراه بود.

● نیاز به خودمختاری بالا و نیاز به تحمل پایین، با پیشرفت تحصیلی پایین دانشجویان گروه فنی و مهندسی همراه بود.

● نیاز به مهرورزی، آثار معناداری در افزایش پیشرفت تحصیلی دانشجویان مرد در گروه علوم اجتماعی داشت.

● هیچ تفاوت معناداری بین ویژگیهای شخصیتی و سطوح پیشرفت و عملکرد تحصیلی دانشجویان علاقه مند و دانشجویان بی علاقه به رشته تحصیلیشان وجود ندارد (هرمزانی، ۱۳۷۷).

«ثنایی» و همکاران در پژوهشی که در سال ۱۳۷۵ انجام دادند میزان اثرگذاری عوامل مختلف

بر عملکرد تحصیلی را به شرح ذیل گزارش کرده‌اند (به نقل از حجازی، ۱۳۸۱):

- ۱- عوامل ناشی از نظام آموزشی، ۲۴/۶۸ درصد
  - ۲- عوامل ناشی از خصوصیات معلم، ۱۶/۶۷ درصد
  - ۳- عوامل خانوادگی، ۱۶/۴۷ درصد
  - ۴- عوامل فردی، ۱۴/۷۴ درصد
  - ۵- عوامل محیط آموزشی، ۱۱/۸۵ درصد
  - ۶- عوامل اجتماعی، ۱۱/۶۸ درصد
- متغیرهای مؤثر بر پیشرفت تحصیلی کشورهای جهان سوم از نظر «فولر»^{۱۰} و «هینمن»^{۱۱} در جدول ۱ دیده می‌شود (امیدی، ۱۳۸۲):

جدول ۱- متغیرهای مؤثر بر پیشرفت تحصیلی کشورهای جهان سوم

مدت زمان آموزش	٪۸۶	آزمایشگاه علوم	٪۳۶
فعالیت کتابخانه در مدرسه	٪۸۳	حقوق معلمان	٪۳۶
دوره‌های آموزش معلمان	٪۷۱	کاهش تعداد فراگیران	٪۲۴
کتابهای درسی و مواد آموزشی	٪۶۷	تکرار پایه‌های تحصیلی	٪۲۰

(منبع: امیدی، ۱۳۸۲)

در تحقیق انجام شده در دانشگاه فلوریدا، «جکسون ویل»^{۱۲}، اختلاف معنی داری بین موفقیت تحصیلی دو گروه سنی از دانشجویان جوان ۱۸ تا ۲۲ ساله و دانشجویان مسن تر در زمینه استفاده از روشهای یادگیری ملاحظه کرد. نتایج تحقیق مذکور نشان داد که معمولاً دانشجویان مسن تر از روشهای یادگیری بهتری نسبت به گروه جوان تر استفاده می‌کنند و انگیزه پیشرفت بیشتری دارند. در همان پژوهش مهم ترین موانع موفقیت تحصیلی چنین ذکر شده‌اند: فقدان برنامه منظم، رؤیایی بودن هنگام مطالعه، نامناسب بودن محیط کلاسها و مطالعه نداشتن تا شب امتحان، اضطراب و هیجان (کاظمی پور، ۱۳۷۴).

10. Foler

11. Hinman

12. Jackson William

در تحقیقی دیگر دربارهٔ ارتباط میان نظریهٔ یادگیری در حد تسلط بلوم با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، سه گروه دانش‌آموز به طور تصادفی تعیین شدند که به گروه اول فقط شیوه‌های سنتی آموزش داده شد، در گروه دوم، نخست رفتار ورودی شناختی آنان تقویت شد و سپس با شیوه‌های تدریس سنتی آموزش داده شدند و برای آموزش گروه سوم علاوه بر کارهایی که بر روی گروه دوم انجام شد، از بازخوردهای دانش‌آموزان نیز برای اصلاح یادگیری استفاده کردند. این سه گروه از نظر یادگیری تکلیف جدید کاملاً با یکدیگر تفاوت معنی‌دار داشتند به این ترتیب که گروه سوم بهترین یادگیری را داشتند و گروه دوم نیز یادگیری بهتری نسبت به گروه اول داشتند (Jeynes, 2003).

«بیگز» در زمینهٔ رابطهٔ انگیزش و عادت مطالعه، مطالعاتی انجام داده است. وی بر این عقیده است که انگیزهٔ فرد در اتخاذ شیوه‌های مطالعه آنان تأثیر دارد و عملکرد تحصیلی آنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. از نظر او کسی که انگیزهٔ درونی نیرومندی دارد نسبت به فردی که صرفاً برای قبولی درس می‌خواند، متفاوت است. وی از مطالعات خود به این نتیجه رسید که فرآیند مطالعه، مدل پیچیده‌ای را می‌طلبد که تدابیر، راهبردها و نگرشهای منبعث از ارزش‌ها شامل می‌شود (پالیزدار، ۱۳۸۰).

پژوهشهای «کسل» و «لین» دربارهٔ جنسیت نشان داد که معدل و نمره‌های آزمون ورودی، قادر به پیش‌بینی موفقیت در رشتهٔ ریاضی است ولی دقت این پیش‌بینی برای زنان در مقایسه با مردان کمتر است. آزمونهای ورودی کنونی نامناسب هستند. معمولاً مردان در پاسخ به سؤالات چهارگزینه‌ای سریع‌تر از زنان هستند و از راههای میان‌بر استفاده می‌کنند، از این رو در آزمونهای ورودی بهتر از زنان عمل می‌کنند (به نقل از خدایاری، ۱۳۷۹).

«مارچاند» و «بلانگر» برای تعیین میزان تأثیر نقش ویژگیهای خانوادگی فراگیر، ارتباط میان دلبستگی به والدین با موفقیت تحصیلی و سازگاری فردی و اجتماعی ۲۵۷ دانش‌آموز ۱۶-۱۴ سال را بررسی کردند. آنها دریافتند که دلبستگی به والدین تأثیر مهمی در دستیابی نوجوانان به سازگاری فردی و اجتماعی و موفقیت تحصیلی آنان دارد (Marchand and Belanger, 2005).

جامعه آماری

جامعه آماری تحقیق حاضر شامل کلیه دانشجویان سال آخر کارشناسی ارشد رشته‌های

آبیاری وزهکشی، تأسیسات آبیاری، اقتصاد کشاورزی، اصلاح نباتات، باغبانی، بیماری‌شناسی گیاهی، بیوتکنولوژی، ترویج و آموزش کشاورزی، توسعه روستایی، حشره‌شناسی، خاکشناسی، علوم و صنایع غذایی، زراعت و مکانیزاسیون کشاورزی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات است که در مجموع حدود ۴۱۶ نفر می‌باشد.

روش نمونه‌گیری

در پژوهش حاضر با توجه به اشتباه مجاز ۵ درصد و ضریب اطمینان ۹۵ درصد، برای نمونه‌گیری از روش طبقه‌ای تصادفی استفاده شده است و نمونه مورد نظر حدود ۲۰۰ نفر است.

$$S = \frac{z^2 NP(1-P)}{d^2(N-1) + z^2 P(1-P)}$$

$$S = \frac{(1/96)^2 (416 \times 0/5 \times 0/5)}{(0/05)^2 (415) + (1/96)^2 (0/5 \times 0/5)} = 199/973 \approx 200$$

$$\text{نسبت نمونه‌گیری} = \frac{200}{416} = 0/48$$

جدول ۲- جامعه نمونه دانشجویان کارشناسی ارشد رشته‌های مختلف کشاورزی

۱۳/۹۲	آبیاری و زهکشی	۱
۸/۶۴	تأسیسات آبیاری	۲
۱۲/۹۶	اقتصاد کشاورزی	۳
۷/۲۰	اصلاح نیاتات	۴
۱۶/۳۲	باغبانی	۵
۱۹/۶۸	بیماری‌شناسی گیاهی	۶
۶/۲۴	بیوتکنولوژی	۷
۱۶/۳۲	ترویج و آموزش کشاورزی	۸
۱۷/۲۷	توسعه روستایی	۹
۱۷/۲۷	حشره‌شناسی	۱۰
۱۴/۸۸	خاک‌شناسی	۱۱
۱۸/۲۴	علوم و صنایع غذایی	۱۲
۱۴/۴۰	زراعت	۱۳
۱۶/۳۲	مکانیزاسیون کشاورزی	۱۴
۱۹۹/۶۸	جمع کل	

(منبع: یافته‌های پژوهش)

برای سنجیدن اعتبار پرسشنامه‌های تهیه شده، از طریق تحقیقی مقدماتی^{۱۵}، تعداد ۳۰ نسخه از آنها را دانشجویان کارشناسی ارشد رشته‌های کشاورزی تکمیل کردند. سپس این پرسشنامه‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS win و ضریب آلفای کرونباخ سنجش شدند که نتایج حاصل برای پرسشهای پرسشنامه‌ها برابر ۹۱/۶۵ درصد گردید.

فرضیات تحقیق

۱- بین معدل مقطع کارشناسی و موفقیت تحصیلی دانشجویان رابطه معنی داری وجود دارد.

۲- بین متوسط ساعات مطالعه روزانه و موفقیت تحصیلی دانشجویان رابطه معنی داری

- وجود دارد.
- ۳- بین وقت صرف شده برای آزمون و موفقیت تحصیلی دانشجویان رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۴- بین تعداد اعضای خانواده و موفقیت تحصیلی دانشجویان رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۵- بین میزان درآمد خانوار و موفقیت تحصیلی دانشجویان رابطه معنی دار وجود دارد.
- ۶- بین تحصیلات پدر و مادر دانشجویان و موفقیت تحصیلی دانشجویان رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۷- بین انگیزه تحصیلی و موفقیت تحصیلی دانشجویان رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۸- بین خودپنداره تحصیلی و موفقیت تحصیلی دانشجویان رابطه معنی داری وجود دارد.
- ۹- شغل پدر و مادر دانشجویان بر موفقیت تحصیلی آنان تأثیرگذار است.
- ۱۰- بین روش یادگیری دانشجویان و موفقیت تحصیلی آنان رابطه معنی داری وجود دارد.

نتیجه‌گیری

یافته‌های توصیفی

- ۶۱ درصد افراد مورد مطالعه زن و ۳۹ درصد مرد هستند.
- ۷۴/۳ درصد از افراد مورد مطالعه در دوران دانشجویی، با خانواده زندگی می‌کردند و ۲۵/۷ درصد از آنها نیز منزل شخصی داشتند. شغل پدر ۵۲/۱ درصد از دانشجویان مورد مطالعه (بیشترین فراوانی) کارمندی بوده است و پدر ۱۳ درصد از آنان (کمترین فراوانی) بازنشسته و شغل پدر ۳۴/۹ درصد از دانشجویان نیز آزاد بوده است.
- شغل مادر ۶۴/۶ درصد از دانشجویان، خانه‌داری (بالاترین فراوانی) است و مادران ۳/۵ درصد از دانشجویان (کمترین فراوانی) بازنشسته بودند و مادران ۳۱/۹ درصد از دانشجویان نیز کارمند بودند.
- کمترین و بیشترین معدل کارشناسی ارشد دانشجویان مورد مطالعه به ترتیب ۱۲ و ۱۹ بوده است که میانگین آن ۱۶/۴۶ و انحراف معیار نیز ۱/۵۴ به دست آمد.
- کمترین و بیشترین معدل کارشناسی دانشجویان مورد مطالعه به ترتیب ۱۲ و ۱۹ بوده است که میانگین ۱۵/۶۷ و انحراف معیار نیز محاسبه شد.
- کمترین و بیشترین ساعت مطالعه روزانه دانشجویان مورد مطالعه به ترتیب ۱ ساعت و ۸ ساعت با میانگین ۳/۲۰ و انحراف معیار ۱/۶۲ بوده است.
- کمترین و بیشترین ساعت مطالعه دانشجویان مورد مطالعه برای یک آزمون مهم به ترتیب روزانه ۲ ساعت و ۲۰ ساعت بود که میانگین آن حدود ۸/۳۰ و انحراف معیار آن ۳/۱۹

محاسبه شد.

- کمترین و بیشترین میزان در آمد ماهیانه خانواده دانشجویان به ترتیب حدود ۱۰۰ هزار تومان و ۵ میلیون تومان بود که میانگین آن حدوداً ۸۰ هزار تومان و انحراف معیار آن ۸۷ هزار تومان به دست آمد.

- کمترین و بیشترین تعداد اعضای خانواده دانشجویان مورد مطالعه به ترتیب ۲ و ۱۰ نفر است. در تحقیق حاضر حدود ۵۷/۱ درصد از افراد مورد مطالعه با بیشترین فراوانی خانواده‌های ۳ تا ۵ نفره هستند و حدود ۱/۹ درصد از افراد مورد مطالعه نیز با کمترین فراوانی خانواده‌های ۸ نفره به بالا هستند. تعداد اعضای خانواده حدود ۳۷/۷ درصد از افراد مورد مطالعه نیز ۶ تا ۸ است و ۳/۲ درصد نیز بین صفر تا ۲ نفر هستند.

- میزان تحصیلات پدر ۴۷/۶ درصد از دانشجویان مورد مطالعه (بالاترین فراوانی) لیسانس و بالاتر و پدر ۴/۸ درصد از دانشجویان مورد مطالعه (کمترین فراوانی) نیز بی سواد هستند. ضمناً ۲۴/۵ درصد از پدران این دانشجویان تحصیلات دیپلم و ۹/۵ درصد از پدران آنان سواد خواندن و نوشتن دارند و همچنین ۶/۸ درصد از پدران تحصیلات لیسانس و ۶/۸ درصد نیز تحصیلات فوق دیپلم دارند.

- میزان تحصیلات مادر ۳۹/۹ درصد از دانشجویان مورد مطالعه (بالاترین فراوانی) دیپلم است و مادران ۸/۴ درصد از دانشجویان (کمترین فراوانی) نیز بی سواد هستند. همچنین ۳۳/۱ درصد از مادران این دانشجویان تحصیلات سیکل، ۹/۱ درصد فوق دیپلم و ۹/۱ درصد نیز سواد خواندن و نوشتن دارند.

یافته‌های استنباطی

- محاسبه ضریب همبستگی بین دو متغیر معدل کارشناسی و موفقیت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه نشان داد که بین دو متغیر مذکور رابطه معنی داری وجود دارد، به عبارت دیگر افراد با معدل کارشناسی بالاتر نسبت به افراد با معدل کارشناسی پایین تر، موفقیت تحصیلی بیشتری داشته‌اند.

- بررسی ضریب همبستگی بین دو متغیر متوسط ساعات مطالعه روزانه و موفقیت تحصیلی حاکی از آن است که بین دو متغیر مذکور رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد. به عبارت دیگر هر چه ساعات مطالعه بیشتر بوده است میزان موفقیت تحصیلی آنان نیز بیشتر شده است.

- بررسی ضریب همبستگی بین دو متغیر وقت مصروفه برای آزمون و موفقیت تحصیلی نشان می‌دهد که بین دو متغیر مذکور رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. به عبارت دیگر هر چه وقت صرف شده برای آزمون بیشتر باشد، موفقیت تحصیلی افراد افزایش می‌یابد. بنابراین هر چه دانشجویان ساعات بیشتری را به مطالعه برای امتحان اختصاص دهند از موفقیت تحصیلی

بالاتری برخوردار می‌شوند. این نتیجه با نتایج تحقیقات «هوسن»^{۱۶} (۱۹۷۶)، «دیکنسون» و «اکنل»^{۱۷} (۱۹۹۰)، «استینبرگ»^{۱۸} (۱۹۹۳) و «امیدی» (۱۳۸۲) مطابقت دارد (امیدی، ۱۳۸۲).

- بررسی ضریب همبستگی بین دو متغیر تعداد اعضای خانواده و موفقیت تحصیلی حاکی از آن است که بین دو متغیر مذکور رابطه معکوس و معناداری وجود دارد.

به عبارت دیگر هر چه تعداد اعضای یک خانواده کمتر باشد، موفقیت تحصیلی آنان افزایش می‌یابد. تحقیقات «رژه‌گال»^{۱۹} نشان داد که تعداد خواهران و برادران در بین دانش‌آموزان ناموفق بیشتر از دانش‌آموزان موفق است (Gills, 1999). اما مطالعات «امیدی» بیانگر آن است که بین متغیر تعداد اعضای خانواده و موفقیت تحصیلی دانشجویان کارشناسی رشته کشاورزی دانشگاه تهران رابطه معنی‌داری وجود ندارد (امیدی، ۱۳۸۲).

- محاسبه ضریب همبستگی بین دو متغیر در آمد خانوار دانشجویان و موفقیت تحصیلی آنان حاکی از آن است که بین دو متغیر مذکور رابطه معکوس و معنی‌داری وجود دارد. به عبارت دیگر هر چه میزان در آمد خانوار دانشجویان کمتر بوده است، موفقیت تحصیلی آنان افزایش یافته است. محاسبه ضریب همبستگی بین دو متغیر میزان تحصیلات پدر و موفقیت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه حاکی از آن است که بین دو متغیر مذکور رابطه معنی‌داری وجود ندارد. به عبارت دیگر موفقیت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه مستقل از میزان تحصیلات پدر آنها بوده است. نتایج مطالعات «امیدی» حاکی از آن است که بین دو متغیر میزان تحصیلات پدر و موفقیت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه رابطه معنی‌داری وجود ندارد که در تحقیق حاضر نیز این مطلب تأیید شد.

- محاسبه ضریب همبستگی بین دو متغیر میزان تحصیلات مادر و موفقیت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه نشان داد که دو متغیر مذکور رابطه معنی‌داری وجود ندارد، به عبارت دیگر موفقیت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه مستقل از میزان تحصیلات مادر آنها بوده است.

- محاسبه ضریب همبستگی بین دو متغیر روش یادگیری و موفقیت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه نیز حاکی از آن است که بین دو متغیر مذکور رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. این نتیجه با تحقیقات «آدامز» و «لیندگرن»^{۲۰} مطابقت دارد (لیندگرن، ۱۳۷۲؛ Adames, 2001).

-
16. Hossen
 17. Dikenson and Eknal
 18. Estinberg
 19. Rejgal
 20. Lindgerm

- محاسبه ضریب همبستگی بین دو متغیر انگیزه تحصیلی و موفقیت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه حاکی از آن است که بین دو متغیر، رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. این نتیجه با تحقیقات «اسدزاده» و «اسپاتز» مطابقت دارد (اسدزاده، ۱۳۷۵؛ Spatz, 2004).

محاسبه ضریب همبستگی بین دو متغیر خودپنداره تحصیلی و موفقیت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه حاکی از آن است که بین دو متغیر رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. این نتیجه با تحقیقات «ایرانی» همخوانی دارد (ایرانی، ۱۳۷۲).

نتایج حاصل از تأثیر جمعی متغیرهای مستقل بر موفقیت تحصیلی دانشجویان از طریق معادله رگرسیون چند متغیره به روش گام به گام بیانگر آن است که به ترتیب چهار متغیر معدل لیسانس، روش یادگیری، تعداد اعضای خانواده و تحصیلات مادر جمعاً حدود ۲۲ درصد از تغییرات متغیرهای وابسته موفقیت تحصیلی را باعث شده اند.

پیشنهادها

با توجه به نتایج حاصل از آمارهای توصیفی و استنباطی و نیز تجربه خود پژوهشگر به عنوان دانشجو در میدان عمل توصیه می شود:

۱- با عنایت به این مسئله که بیشتر دانشجویان با نحوه مطالعه و برنامه ریزی صحیح آشنایی ندارند، مسئولان در ابتدای ورود دانشجویان به دانشگاه، واحدی اختیاری مشتمل بر برنامه ریزی تحصیلی و دیگر موارد مربوط به نحوه مطالعه صحیح، برای کلیه دانشجویان ارائه کنند تا آنها با دیدی روشن تر نسبت به کسب دانش اقدام نمایند.

۲- با توجه به اینکه درگام اول رگرسیون، معدل لیسانس وارد معادله شده است و این بدان مفهوم است که معدل لیسانس بیشترین تأثیر را بر موفقیت تحصیلی داشته است پیشنهاد می شود که معدل لیسانس در گزینش دانشجویان کارشناسی ارشد کشاورزی در کنار دیگر ملاکها در نظر گرفته شود.

۳- نظر به اهمیت نقش اساتید در افزایش انگیزه و موفقیت تحصیلی دانشجویان، به این نقش توجه بیشتری شود.

۴- بادر نظر گرفتن اینکه اکثریت دانشجویان عقیده دارند استفاده از وسایل کمک آموزشی و روشهای مختلف تدریس (گردش علمی، نمایش، سخنرانی و ...) در افزایش موفقیت تحصیلی آن تأثیرگذار است و با تکیه بر نتایج حاصل از تحقیقات مختلف مبنی بر تأثیر عامل مهارتهای آموزشی مدرسان در موفقیت تحصیلی دانشجویان، پیشنهاد می گردد بودجه بیشتری برای تهیه وسایل جدید کمک آموزشی اختصاص یابد.

۵- درباره انواع روشهای تدریس برای مدرسان، دوره های خاص برگزار گردد.

۶- با عنایت به اهمیت تعداد اعضای خانواده و نقش آن بر افزایش و کاهش موفقیت تحصیلی، پیشنهاد می‌شود برای افزایش سطح آگاهی خانوار در زمینه کنترل جمعیت از بروشور و مجلات آموزشی استفاده گردد.

۷- با عنایت به اهمیت نقش روش یادگیری و تأثیر آن بر موفقیت تحصیلی دانشجویان، پیشنهاد می‌گردد در باب نحوه اجرای روشهای یادگیری مؤثر برای دانشجویان، کلاسهای آموزشی برگزار شود، زیرا اکثریت دانشجویانی که از روشهای مؤثر برای یادگیری دروس استفاده کرده‌اند از موفقیت تحصیلی بالاتری برخوردار بوده‌اند.

۸- با توجه به نقش خودپنداره تحصیلی مثبت در دانشجویان این رشته، پیشنهاد می‌شود از مجلات و بروشورهای آموزشی به همراه برگزاری کارگاههای آموزشی در زمینه افزایش خودباوری و اصلاح مشکلات مربوط به خود پنداره منفی در دانشجویان اقدام شود.

منابع

- ۱- اسدزاده، ص. (۱۳۷۵)، بررسی تأثیر تخصص و تجربه معلم بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سال دوم راهنمایی تحصیلی مدارس دخترانه شهر تهران در درس ادبیات فارسی و زبان انگلیسی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه تهران، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی.
- ۲- امیدی، م. (۱۳۸۲)، بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی دانشجویان کارشناسی رشته کشاورزی در دانشگاه تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه تهران، دانشکده کشاورزی.
- ۳- ایرانی، الف. (۱۳۷۲)، بررسی ارتباط خودپنداری با جنسیت و پیشرفت تحصیلی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم انسانی.
- ۴- پالیزدار، ف. (۱۳۸۰)، بررسی و مقایسه میزان و علل علاقه دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه به تحصیل از دیدگاه دانش‌آموزان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، تهران: دانشگاه الزهرا (س)، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی.
- ۵- حجازی، ی. (۱۳۸۱)، نقش ویژگی‌های شخصیتی، تبار اجتماعی، ضوابط گزینش در موفقیت تحصیلی و عملکردهای شغلی دانشجویان کشاورزی دانشگاه تهران. پایان‌نامه دکترا، تهران: دانشگاه تهران، دانشکده کشاورزی.
- ۶- خدایاری، د. (۱۳۷۹)، طرح الگو جهت پیش‌بینی عملکرد تحصیلی دانشجویان رشته فنی و مهندسی دانشگاه تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه تهران، دانشکده علوم تربیتی.
- ۷- سیف، ع. الف. (۱۳۷۱)، روانشناسی پرورشی. تهران: انتشارات آگاه.
- ۸- کاظمی پور، م. ح. (۱۳۷۴)، «عوامل مؤثر بر موفقیت دانشجویان». فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی. سال ۳، ش ۳ و ۴.
- ۹- لیندگران (۱۳۷۲)، روانشناسی موفقیت در تحصیلات دانشگاهی. ترجمه سیف اردبیلی، تهران: روزنه.
- ۱۰- هرمزانی، ف. (۱۳۷۷)، بررسی ارتباط بین ویژگی‌های شخصیتی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان در دانشگاه‌های دولتی تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه الزهرا (س)، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی.

- 12- Gills, L. (1999), "Academic achievement and gender". **Journal of Research and Development in Education**. Vol.24, No.1, PP.53-57.
- 13- Jeynes, W. (2003), **Divorce, Family Structure and the Academic Success of Children**. Adolescence: Libra Publishers, Gale group.
- 14- Marchand and Blanger (2005), "Academic goals and psychology". **Journal of Personality and Social Psychology**. pp.534-552.
- 15- Spatz, D. (2004), "Psychological variable in relation to academic success in developmental math". **Psychology Journal**. Vol.6, P.2.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی